

มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ร่วมกับ เครือข่ายความร่วมมือ

มหาวิทยาลัยนเรศวร นครศรีธรรมราช และมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

Proceedings

การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6

เรื่อง

สร้างสรรคงานวิจัยเพื่อขับเคลื่อนประเทศ

สู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในยุค

Thailand 4.0

(การนำเสนอแบบโปสเตอร์)

18 ตุลาคม 2017

ณ อาคารเรียนรวมเฉลิมพระเกียรติ

มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

ความหลากหลายทางชีวภาพของปลาน้ำจืดในแหล่งน้ำ พื้นที่ตำบลลำพะยา อำเภอเมืองยะลาจังหวัดยะลา

ชูไปตี โตะโมะ¹, มูฮำหมัดตายนุดีน บาฮะคีรี¹, พาตีเมาะ อาแยกาจิ², นัสรี มะแน³, ฉันทนา รุ่งพิทักษ์ไชย⁴, ประยูร ดำรงรักษ์⁵, และเวคิน วุฒิวงศ์⁶

1

วท.บ. (เกษตรศาสตร์) คณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

²วท.บ. (วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม) คณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

³วท.บ. (ฟิสิกส์) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

⁴กศ.ม. (ชีววิทยา) มหาวิทยาลัยบูรพา

⁵กศ.ม. (เคมี) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร สงขลา

⁶ศษ.ม. (ศึกษาศาสตร์เพื่อการพัฒนาชุมชน) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

บทคัดย่อ

การศึกษาความหลากหลายของปลาน้ำจืดในแหล่งน้ำพื้นที่ตำบลลำพะยา อำเภอเมืองยะลาจังหวัดยะลา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายของชนิดปลาในแหล่งน้ำ จำแนกชนิด ลักษณะทางสัณฐาน และจัดทำสารสนเทศความหลากหลายทางชีวภาพในด้านชนิดของปลาในพื้นที่ โดยกำหนดจุดเก็บตัวอย่าง 6 สถานี เรียงตามความยาวของสายน้ำ ระดับความสูง 50-300 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ทำการเก็บตัวอย่างตั้งแต่เดือนมกราคม - กรกฎาคม 2557 เก็บตัวอย่างเดือนละ 1 ครั้งต่อ 1 สถานี โดยใช้เครื่องมือประมงท้องถิ่น เช่น แห ขนาด 2.5 เซนติเมตร ผลการศึกษาพบปลาทั้งสิ้น 13 วงศ์ 20 สกุล 23 ชนิด วงศ์ที่พบมากที่สุดคือ วงศ์ Cyprinidae พบมากถึง 8 สกุล 10 ชนิด ที่พบมากที่สุดคือปลาซิวใบไม้ (*Danioaequipinnatus*) ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มประชากรที่เด่นของลำน้ำร่องลงมาวงศ์ Channidae พบ 1 สกุล 2 ชนิด วงศ์อื่นๆพบ 1 ชนิดคือวงศ์ Anabantidae วงศ์ Bagridae วงศ์ Belontiidae วงศ์ Cobitidae วงศ์ Clariidae วงศ์ Nannidae วงศ์ Notopteridae วงศ์ Osphronemidae วงศ์ Ophiocephalidae วงศ์ Pangasiidae และวงศ์ Siluridae

คำสำคัญ : ปลาน้ำจืด, ความหลากหลายทางชีวภาพ, ตำบลลำพะยา

Abstract

Study of Biodiversity of Freshwater Fish in Lumpaya Subdistrict, Muang Yala District, Yala Province, the objectives of this research were study diversity of fish species in the water resource, classify and create diversity of fish species information on biodiversity in the species of fish in the area, by exploring 6 stations, which sorted by the length of water and height 50 – 300 meter of Mean Sea Level, from January to July 2014. One sample per month per one station using local fisheries. The study was founded that 13 family and 23 species. The most family was Cyprinidae which consisted 10 species The most common type is the fish *Danio aequipinnatus*sn. so it was dominat population of this resource. Subordinate Channidae, founded 2 species and other family were Anabantidae, **Bagridae**,Belonidae, Cobitidae, Clariidae, Nannidae, Notopteridae, Osphronemidae, Ophiocephalidae, Pangasiidae and Siluridae, was founded each a specie.

Keyword: FreshwaterFish, Biodiversity, Lumpaya Subdistrict

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคเขตร้อนชื้นของโลก ทำให้มีทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเขตอบอุ่นและเขตหนาว โดยเฉพาะในแหล่งน้ำธรรมชาติซึ่งประกอบด้วยแม่น้ำสายสำคัญหลายๆ สาย แหล่งน้ำเหล่านี้อุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด โดยเฉพาะปลา ซึ่งจัดว่าเป็นแหล่งโปรตีนที่สำคัญของคนไทยมาเป็นเวลานาน โดยชาวบ้านได้รับโปรตีนของปลาจากการบริโภค จึงบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านและสัตว์น้ำ ปลาน้ำจืดจัดเป็นสัตว์น้ำกลุ่มหนึ่งที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ เป็นดัชนีบ่งชี้ถึงความสมดุลในแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยทราบได้จากสภาพของความหลากหลายทางชีวภาพของปลาที่มีอยู่และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง จากรายงานการวิจัยของชวลิต วิทยานนท์ และคณะในปี 254 พบว่าประเทศไทยมีพรรณปลาน้ำจืดที่พบแล้ว 570 ชนิด 56 วงศ์ (ชวลิต วิทยานนท์และคณะ, 2540) พื้นที่หุบเขาลำพญา มีลักษณะเป็นป่าดิบชื้นอยู่ในเทือกเขาสันกาลาศิรีทางภาคใต้ของประเทศไทย พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างสูง มีอากาศชุ่มชื้นตลอดปี มีความหลากหลายของระบบนิเวศทั้งป่าพรุ ป่าดิบชื้น บึงน้ำ ลำธาร สายน้ำมีความสะอาดบริสุทธิ์ บางช่วงเป็นบึงขนาดใหญ่ บางช่วงเป็น ลำธารตื้นๆ มีก้อนหินน้อยใหญ่ บรรยากาศร่มรื่นริมแหล่งน้ำเต็มไปด้วยต้นไม้จำนวนมากพบสัตว์น้ำชุกชุม เช่น กุ้ง ปู โดยเฉพาะปลาน้ำจืด (มูฮำหมัดตายุติน บาอะคีรี, 2555) จากลักษณะพื้นที่ดังกล่าวทำให้มีความหลากหลายทางชีวภาพค่อนข้างสูง อีกทั้งยังไม่มีรายงานการศึกษาและข้อมูลปลาน้ำจืดในพื้นที่นี้มาก่อน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สนใจที่จะสำรวจเพื่อศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพรูปร่างลักษณะทางสัณฐานวิทยาของปลาน้ำจืดในแหล่งน้ำพื้นที่ตำบลลำพะยา และเพื่อเป็นฐานข้อมูลของศูนย์วิจัยความหลากหลายทางชีวภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา อันนำไปสู่การวางแผนเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์พันธุ์ปลาท้องถิ่น ตลอดจนเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แก่ผู้สนใจและบุคคลทั่วไป เพื่อสร้างจิตสำนึกและตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรเหล่านี้ให้คงอยู่กับพื้นที่ตำบลลำพะยาและประเทศชาติตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหลากหลายของชนิดปลาในแหล่งน้ำพื้นที่ตำบลลำพะยา อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา
2. เพื่อศึกษาลักษณะทางสัณฐานของปลาน้ำจืดที่พบในแหล่งน้ำพื้นที่ตำบลลำพะยา อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา
3. เพื่อจัดทำสารสนเทศความหลากหลายทางชีวภาพในด้านชนิดของปลาในพื้นที่ตำบลลำพะยา อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา

วิธีดำเนินการวิจัย

สถานที่วิจัย

ทำการเก็บรวบรวมตัวอย่างพันธุ์ปลาน้ำจืดตั้งแต่บริเวณเขื่อนลำพะยาถึงบ้านต้นหยี ระยะทางประมาณ 3,000 เมตร ที่ความสูง 50-300 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง โดยกำหนดจุดเก็บตัวอย่าง 6 สถานีได้แก่ สถานีที่ 1 อ่างเก็บน้ำเขื่อนลำพะยา สถานีที่ 2 สวนยางพารา สถานีที่ 3 ร้านค้ารีสอร์ท สถานีที่ 4 ฝายกั้นน้ำชลประทาน สถานีที่ 5 สะพานข้ามบ้านหนูน และสถานีที่ 6 บ้านต้นหยี โดยระยะเวลาสำรวจตั้งแต่เดือนมกราคม- กรกฎาคม 2557

วัสดุอุปกรณ์

แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสำรวจและเก็บรวบรวมตัวอย่าง คือ

อุปกรณ์จับปลา ได้แก่ สวิง แหเบ็ดปักและตาข่ายภาชนะใส่ตัวอย่างปลา เช่น ถังพลาสติก ถุงพลาสติก กล่องโฟม สำหรับการเก็บรักษาตัวอย่าง น้ำยา凍เพื่อใช้เก็บรักษาตัวอย่างปลาได้แก่ พอร์มาลิน 10 % และแอลกอฮอล์ 70 % กล้องถ่ายภาพดิจิทัลเพื่อใช้ในการเก็บและบันทึกภาพในการเก็บตัวอย่าง ไม้บรรทัด วัดขนาดความยาวอุปกรณ์เครื่องเขียนเพื่อบันทึกรายละเอียดของตัวอย่างปลาน้ำจืดที่เก็บ 2) วัสดุอุปกรณ์ ในการวิเคราะห์ชนิด ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ชนิดของปลาน้ำจืดแวนขยาย และตาราง บันทึกข้อมูล

การสำรวจและการเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลในแต่ละสถานี เก็บรวบรวมตัวอย่างพรรณปลาน้ำจืดในแต่ละสถานี เลือกใช้เครื่องมือประมงในท้องถิ่นที่แตกต่างกัน ได้แก่ ข่ายเอ็นตักปลา สวิง แห เบ็ด ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงพื้นที่และความเหมาะสมระหว่างชนิดปลากับเครื่องมือที่เลือกใช้ โดยปลาที่จับได้เป็นปลาที่มีชีวิตหรือมีรูปร่างลักษณะสมบูรณ์ที่สามารถใช้จำแนกชนิดได้ ถ่ายรูปแหล่งที่อยู่อาศัยบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับปลาแต่ละชนิด เช่น ชื่อท้องถิ่น ลักษณะแหล่งที่อยู่อาศัยและจำนวนที่พบ วิธีการเก็บ แล้วนำตัวอย่างปลาที่ได้ทั้งหมดมาวัดขนาดของลำตัว ลักษณะทางสัณฐาน เพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการจำแนกในระดับวงศ์ สกุล และชนิดของปลา แล้วนำตัวอย่างปลาที่ได้เก็บคองไว้ในสารพอร์มาลิน 10 % การวิเคราะห์ชนิดปลาน้ำจืดเบื้องต้นโดยใช้หนังสือเรื่องสารระนำรู้ปลาน้ำจืดไทย เล่ม 1 และ 2 แต่งโดยสมโภชน์ อัครคชทวีวัฒน์ (2547) ปลา ชีววิทยาและอนุกรมวิธาน แต่งโดยวิมล เหมะจันทร์ (2556) เว็บไซต์ต่างๆ เช่น www.inlandfisheries.go.th/ และฐานข้อมูลงานวิจัยของสถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรประมงน้ำจืด กรมประมง นำตัวอย่างที่วิเคราะห์ชนิดเบื้องต้นไปเทียบเคียงกับตัวอย่างปลาน้ำจืด โดยผู้เชี่ยวชาญเรื่องปลาน้ำจืด ณ สำนักวิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด กรมประมง เพื่อตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง

ผลการวิจัย

จากการศึกษาความหลากหลายของปลาน้ำจืดในพื้นที่ตำบลลำพะยาโดยสำรวจบริเวณจุดเก็บตัวอย่าง 6 สถานี ได้แก่ สถานีที่ 1 อ่างเก็บน้ำเขื่อนลำพะยา สถานีที่ 2 สวนยางพารา สถานีที่ 3 ร้านค้าริสอร์ท สถานีที่ 3 ฝายกั้นน้ำชลประทาน สถานีที่ 5 สะพานข้ามบ้านหนูน และสถานีที่ 6 บ้านต้นหยี ในระหว่างเดือนมกราคม - กรกฎาคม 2557 พบปลาทั้งสิ้น 12 วงศ์ 23 ชนิด ได้แก่ วงศ์ที่พบมากที่สุดคือ วงศ์ Cyprinidae พบมากถึง 10 ชนิด ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มประชากรที่เด่นของลำน้ำนี้ รองลงมาวงศ์ Channidae พบ 2 ชนิด ส่วนวงศ์อื่นๆ พบ 1 ชนิดคือ วงศ์ Anabantidae วงศ์ Bagridae วงศ์ Belonidae วงศ์ Cobitidae วงศ์ Clariidae วงศ์ Nannidae วงศ์ Notopteridae วงศ์ Osphronemidae วงศ์ Ophiocephalidae วงศ์ Pangasiidae และวงศ์ Siluridae นอกจากนี้ยังพบปลาในวงศ์ Cyprinidae เฉพาะบริเวณสถานีที่ 4 ถึง 6 ในขณะที่วงศ์ Osphronemidae และวงศ์ Channidae พบเฉพาะสถานีที่ 1 ถึง 3 เท่านั้น

อภิปรายผล

พื้นที่ตำบลลำพะยา เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างสูง มีอากาศชุ่มชื้นตลอดปี มีความหลากหลายของระบบนิเวศทั้งป่าพรุ บึงน้ำ ลำธาร ป่าดิบชื้น (ศูนย์วิจัยความหลากหลายทางชีวภาพฯ, 2556) จากลักษณะดังกล่าวทำให้มีความหลากหลายทางชีวภาพค่อนข้างสูง จากการศึกษานิเวศพันธุ์ปลาในพื้นที่ตำบลลำพะยาตั้งแต่เดือนมกราคม - กรกฎาคม 2557 ชนิดปลาที่พบอาจไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด เนื่องจาก

ในการวิจัยครั้งนี้เลือกวิธีการเก็บรวบรวมตัวอย่างด้วยเครื่องมือประมงในท้องถิ่น โดยไม่ใช้สารเคมีหรือยาเบื่อเมา เช่น โลติ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำทุกวัย ทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่ครอบคลุมปลาขนาดเล็กหรือพวกที่ว่ายน้ำอย่างรวดเร็ว สำหรับผลการศึกษาที่พบปลาในวงศ์ Cyprinidae มากที่สุด ซึ่งเป็นวงศ์ที่พบว่ามีจำนวนชนิดมากที่สุดในประเทศไทย ประมาณ 204 ชนิด (ขวลิต วิทยานนท์ และคณะ, 2540) เมื่อเปรียบเทียบกับผลการสำรวจปลาน้ำจืดในภาคใต้ของประเทศไทย เช่น บริเวณทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง (พิชญ์นอานันต์ และคณะ, 2554) ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนบน (วชิระ เหล็กนิ่ม, 2541) และแหล่งน้ำต่างๆ ในจังหวัดระนอง ผลการวิจัยจากทุกบริเวณก็พบปลาในวงศ์ Cyprinidae เป็นวงศ์เดียวทั้งหมดเช่นเดียวกันสาเหตุที่พบปลาในวงศ์ Cyprinidae มากที่สุด เป็นเพราะสภาพภูมิประเทศ อากาศไม่แตกต่างกันมากนัก (สารัช ราชเมืองขวาง, 2556)

สรุป

จากการศึกษาความหลากหลายของปลาน้ำจืดในพื้นที่ตำบลลำพะยาโดยทำการสำรวจกำหนดจุดเก็บตัวอย่าง 6 สถานี ได้แก่ สถานีที่ 1 อ่างเก็บน้ำเขื่อนลำพะยา สถานีที่ 2 สวนยางพารา สถานีที่ 3 ร้านค้ารีสอร์ท สถานีที่ 3 ฝายกั้นน้ำชลประทาน สถานีที่ 5 สะพานข้ามบ้านหนูน และสถานีที่ 6 บ้านต้นหยี ในระหว่างเดือนมกราคม-กรกฎาคม 2557 พบปลาทั้งสิ้น 12 วงศ์ 23 ชนิด โดยวงศ์ที่พบมากที่สุดคือ วงศ์ Cyprinidae พบมากถึง 10 ชนิด ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มประชากรที่เด่นของลำน้ำนี้ รองลงมาวงศ์ Channidae พบ 2 ชนิด ส่วนวงศ์อื่นๆ พบ 1 ชนิดคือ วงศ์ Anabantidae วงศ์ **Bagridae** วงศ์ Belonidae วงศ์ Cobitidae วงศ์ Clariidae วงศ์ Nannidae วงศ์ Notopteridae วงศ์ Osphronemidae วงศ์ Ophiocephalidae วงศ์ Pangasiidae และวงศ์ Siluridae จากความหลากหลายทางชีวภาพของปลาน้ำจืดดังกล่าว สามารถนำไปสู่การผลิตสื่อ เรื่อง ปลาน้ำจืดในพื้นที่หุบเขาลำพะยา ซึ่งเป็นสื่อที่สามารถเผยแพร่และใช้ในการบูรณาการเรียน การสอนของผู้ที่สนใจในเรื่องดังกล่าวได้

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาในครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และผู้บริหารสถาบันวิจัยและพัฒนาชายแดนภาคใต้ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาที่ได้ให้การสนับสนุนโอกาสการทำวิจัยเรื่องนี้

เอกสารอ้างอิง

- ชวลิต วิทยานนท์, จรัสธาดา กรรณสูต และจากรุจินต์ นภิตะภักดิ์. (2540).ความหลากหลายชนิดของปลา
น้ำจืดในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : อินทิเกรตเต็ด.
- ชวลิต วิทยานนท์. (2544). ปลา น้ำจืดไทย. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊ค.
- พิชญานอนันต์, ยงยุทธลิมพานิช,สุภาพสังข์ไพฑูรย์และณัฐยาน์รุกขสุคนธ์. (2554).การสำรวจ ประชากร
ปลาใน ทะเลน้อยจังหวัดพัทลุง. เอกสารวิชาการ. สำนักวิจัยและประมงน้ำจืด ก ร ม
ประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, (27), 1-42
- มูฮำหมัดตายนูดีน บาอะคีรี. (2555).ความสัมพันธ์ระหว่างสารอาหารกับสาหร่ายน้ำจืดในแหล่งน้ำ
พื้นที่ตำบลลำพะยา อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์ มหาบัณฑิต .
สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา,คณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการเกษตร มหาวิทยาลัยราช
ภัฏยะลา,
- วิมล เหมะจันทร์. (2556). ปลา ชีววิทยาและอนุกรมวิธาน. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- วัชระ เหล็กนิ่ม. (2541). การสำรวจพรรณปลาน้ำจืดในกลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนบน
[ออนไลน์]<http://kb.psu.ac.th/psukb/handle/2553/4992?mode=full> ค้นเมื่อ 16
ก.ย. 2558,
- ศูนย์วิจัยความหลากหลายทางชีวภาพ เฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา บรมราชินีนาถ. (2556). สาหร่าย
น้ำจืดในหุบเขาลำพญา. ยะลา:เอสพรีนธ์ (2004)
- สมโภชน์ อัครกะทิววัฒน์. (2547).สารบัญรู้ปลาน้ำจืดไทย เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร:องค์การค้าของ
คุรุสภา
- สมโภชน์ อัครกะทิววัฒน์. (2547).สารบัญรู้ปลาน้ำจืดไทย เล่ม 2.กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของคุรุสภา ส
ราช ราชเมืองขวาง. (2556).พรรณปลาน้ำจืดในจังหวัดระนอง. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.